

De raadselen van de doolhof

Vele eeuwen geleden verdwaalde de Griekse held Theseus bijna in een labirint. Dankzij het kluwen garen van Ariadne wist hij de uitgang levend terug te vinden. Wat is het toch dat ons ook vandaag de dag zo boeit aan doolhoven en labyrinten?

■ TEKST: RUUD HAAK, DOOLHOVENIER

Iedereen kent wel één of ander doolhof. Een doolhofspelletje op papier, op de PC, als een puzzel, of een echte doolhof om in te verdwalen, bijvoorbeeld in een pretpark. Maar wat is eigenlijk een doolhof of labirint? Wat maakt dat de doolpatronen zo'n aantrekkingskracht op mensen uitoefenen van jong tot oud, over de hele wereld en al vele eeuwen lang?

Een oude wijnruik uit Tragilattella, Italië met labirintpatroon

In verschillende delen van de wereld en in verschillende culturen hebben doolhoven en labyrinten een plaats gekregen. Ze zijn te vinden in verschillende materialen en uitvoeringen; van steen, aardematerialen, planten, struiken, water, in een ronde, vierkante, ovale, achthoekige vorm, een schijnbaar willekeurige vorm of juist naar een beeltenis van een mens of dier.

De literatuur is er niet eenduidig over, maar labyrinten bestaan zeker al 4000 jaar en sommigen beweren zelfs meer dan 6000 jaar.

De aller-oudste labyrinten vinden we op eilanden in de Egeïsche en Middellandse zee, daarna in het oude Egypte. In de daaropvolgende eeuwen heeft het labirint zich over de hele wereld verspreid en ontwikkeld van een spiritueel levenspad tot belangrijk onderdeel in vele culturen.

Doolhof of labirint?

Doolhof en labirint worden door elkaar gebruikt als waren ze gelijk. Toch hebben beide begrippen een verschillende achtergrond en betekenis.

Het labirint bestaat veel langer dan een doolhof en is één lang, slingerend pad naar een bepaald einddoel, meestal in het midden gelegen. Het lopen of volgen van een labirint heeft vaak een symbolische en voor sommige mensen zelfs een spirituele functie.

Een doolhof is ook een onoverzichtelijke weg van een begin naar een einddoel, maar bij het volgen van deze weg moeten keuzes gemaakt worden. In een doolhof splitsen de paden zich, en zijn er ook vaak doodlopende wegen. In vergelijking met een labirint is een doolhof meer bedoeld als een spelletje, waaraan mensen zelfs plezier kunnen beleven.

Waar een labirint maar één route kent, en dus ook geen mogelijkheid kent om te verdwalen, worden doolhoven ontworpen in verschillende moeilijkheidsgraden met als doel het spoor bijster te raken.

Simpel gezegd: in een labirint kun je niet verdwalen en in een doolhof is dat juist wel de bedoeling.

Eén van de vele afbeeldingen die de bekende mythe van Ariadne en Theseus in het Kretenzer labirint uitbeeldt.

In een mand van indianen uit Arizona uit ca. 1910 is een variant van het klassieke patroon geweven.

Een beeldje van Ariadne

• Ariadne redt de held Theseus uit het labyrint

We komen labyrinten tegen in vele verhalen en legendes. Het bekendst is het verhaal van het labyrint in Kreta, waar dankzij het kluwen garen van Ariadne de held Theseus de weg terug kon vinden. Maar niet nadat hij eerst de verschrikkelijke Minotaurus had gedood die zich in het midden van het labyrint had verstopt. Bijzonder aan dit verhaal is wel dat je in een labyrint niet kunt verdwalen (zie kader), dus waar diende dat kluwen garen van Ariadne dan wél voor?

De precieze plaats van een labyrint op Kreta is niet meer vast te stellen, maar onderzoekers vermoeden dat het om het ingewikkelde gangenstelsel gaat in

de grotten bij Gortyna.

De link tussen grotten en doolhoven is niet zo moeilijk te leggen. Iedereen die wel eens in een grot geweest is, weet dat je in het gangenstelsel van een grot gemakkelijk kunt verdwalen. Bovendien trok de primitieve mens zich vaak in grotten terug voor verschillende rituelen. Volgens sommigen betekent het woord labyrint 'plaats van steen'. Andere bronnen geven aan dat het woord labyrint waarschijnlijk komt van 'labris' - de dubbelzijdige bronzen bijl waarmee Kretenzische bouwlieden de zachte kalkzandsteen bewerkten.

De of het doolhof?

Hoewel je in de spreektaal meestal 'het doolhof' zegt, is het volgens Van Dale toch echt 'de doolhof'. Het woordenboek, maakt daarin trouwens geen inhoudelijk onderscheid tussen doolhof en labyrint:

dool·hof (de ~ (m.))

- 1 kunstig aangelegde tuin met kronkelpaden en doodlopende gangen => *dwaaltuin, labyrint*
- 2 ingewikkeld stelsel van gangen, waarin men makkelijk kan verdwalen => *labyrint*
- 3 ingewikkelde, complexe zaak => *wirwar*

In rotsen het 7-rings motief gekerfd, vermoedelijk 4500 jaar oud

De waarschijnlijk oudste optekening van een labyrint vinden we in Luzannas, Sardinië (Italië). In een rots is hier het 'zevenrings-labyrint' gekerfd, vermoedelijk uit het jaar 2500-2000 voor Christus. Exact dezelfde vorm van het labyrint komen we tegen in Zuid-India (1000 voor Chr.), Egypte (ca. 750 voor Christus), in Noord- en Zuid-Amerika en vele andere delen van de wereld. Het is vooralsnog een groot raadsel hoe deze zelfde vorm zich over vrijwel de hele wereld heeft verspreid, nog ver vóór de tijd van de ontdekkingsreizigers en zeevaarders. Oude munten met een opdruk van een labyrint geven aan dat in vele culturen over de hele wereld de doolhof zijn invloed op de cultuur heeft gehad

Op oude munten komen we zowel het klassieke ringen-motief als de vierkante vorm van de labyrinten tegen

• Doolhof-rennen in plaats van fitness?

Ook komen we labyrinten tegen in kerken (op de vloer in de plavuizen) en de velden naast kerken, in de vorm van gras- of steendoolhoven. Een betekenis die er lange tijd aan werd gegeven was dat de geestelijken boete deden op deze doolhoven. Maar aangezien labyrinten in deze vorm al bestonden vóór het christendom, kun je aan deze uitleg twijfelen. Een andere uitleg die ook betwijfeld mag worden is deze: de priesters mochten niet uit van de kerk vandaan komen, als vorm van lichaamsbeweging bij gebrek aan andere ontspanning ging men 'kringetjes lopen in de doolhof'.

Doolhof-lopen in plaats van fitness?

Een traditioneel keien-doolhof in Scandinavië

• Maagdendansen in een labyrint?

In de afgelopen eeuwen heeft het labyrint symbool gestaan voor verschillende dingen, zoals de levensloop van de mens, vruchtbaarheidsrituelen en zelfs de banen van de verschillende planeten in ons zonnestelsel. Verschillende labyrinten in Zweden en Finland staan daar bekend als '*Jungfrudanser*' oftewel: maagdendansen. In en om de labyrinten werden door jeugdigen dansen opgevoerd, zonder aanwezigheid van ouders. Meestal stond een meisje in het midden van het labyrint en de andere kinderen dansten naar haar toe. In een andere uitvoering rent een jongeman naar het midden en danst daarna met het meisje.

Deze ceremoniële dansen in Zweden werden uitgevoerd in een stenen labyrint, gemaakt van rotsblokken of keien. Het bekende Maagdeneiland in Zweden kent ook zo'n keienlabyrint. Deze labyrinten zijn trouwens typisch voor Scandinavië.

Traditionele dansen in een doolhof.

Grasdoolhof in Engeland

Op een oude Etruskische wijnkruik uit Italië van ca 700 voor Chr. komen we ook een afbeelding tegen van een ritueel, een soort doolhofdans of –processie. En in Engeland dans men ook vandaag nog de zogenaamde spiraaldansen. Een ander veel voorkomend labyrint op basis van het oude ‘ringenpatroon’ is de grasdoolhof. Deze vinden we vooral in Engeland, waar door middel van verhogingen in de ondergrond het labyrint-patroon is aangebracht.

Het bekende doolhof (labyrint) op de vloer van de kerk in Chartres.

• Op je knieën naar het centrum

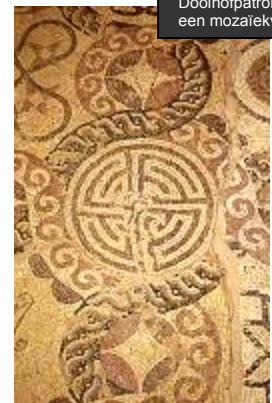
De mozaïekvloeren van de Romeinen zijn wereldwijd bekend. Vaak bevatten ze zeer complexe patronen en vormen waarin ook dikwijls een labyrint is aangebracht. Het patroon is in de basis vrijwel gelijk aan dat van een zevenrings-labyrint, maar dan vaak in het vierkant uitgevoerd. Ook in deze kun je dus niet verdwalen.

Vele varianten ontstonden, zoals het 11-rings labyrint. Het bekendste voorbeeld is de kerk van Chartres, Frankrijk.

De Middeleeuwen was de tijd van de pelgrims, maar aangezien de meeste mensen de verre reis naar Jeruzalem niet konden maken, gingen ze op pelgrimstocht naar de kathedralen van o.a

Canterbury, Santiago de Compostella en Chartres. Eenmaal aangekomen, ronden ze hun lange tocht af door het labyrint te bewandelen naar het centrum en dan langzaam terug. De lengte van het pad van het labyrint van Chartes is (maar) 260 meter; sommige pelgrims ‘liepen’ dit labyrint op hun knieën en deden er dan een uur over.

Doolhofpatronen in een mozaïekvloer.

• De spirituele kracht van het labyrint ?

Er worden bepaalde krachten aan doolhoven en vooral labyrinten toegekend. Velen die een labyrint hebben bewandeld ervaren een zekere verlichting of inzicht. Diverse instanties wereldwijd passen labyrinten toe in hun therapie.

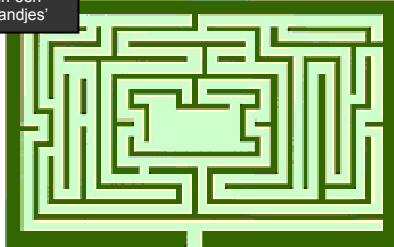
Het labyrint kun je zien als een levenspad; tijdens de wandeling krijg je inzichten en antwoorden aangereikt op verschillende vragen. Bijvoorbeeld als je op zoek bent naar balans in je leven, genezing, zoeken van verbinding met hogere machten, geven van inzicht en verlichting, of voor het opdoen van nieuwe energie. Bij het bereiken van het midden van het labyrint vinden sommigen ontspanning en inzicht en is er ruimte voor meditatie.

• Kom je er ooit weer uit ?

Een gangbaar onderscheid in doolhoven en labyrinten is de aanduiding **unicursaal** en **multicursaal**. In wezen een vrij simpel onderscheid. Want unicursaal wil zeggen dat er maar 1 weg naar het eindpunt (midden) is en multicursaal dat er verschillende wegen zijn. Alle labyrinten zijn dus unicursaal. Doolhoven zijn in de meeste gevallen multicursaal, maar kunnen ook unicursaal zijn, hoewel je dat dan niet meteen ziet. Het blijkt dan toch een zeer eenvoudige doolhof te zijn, want je kunt er niet in verdwalen,

Een ontwerp van een doolhof met 'eilandjes'

Doolhoven kunnen verder onderverdeeld worden. De meest simpele doolhoven kun je toch weer uitkomen door altijd de wand rechts of links te blijven vasthouden. Ook al kun je verdwalen en zijn er vele zijpaden, zolang je maar contact houdt met één wand, kom je er altijd weer uit. Zodra in het doolhofontwerp ook 'eilandjes' zitten, werkt deze methode niet meer. Dan ben je vrijwel meteen weer bij de uitgang zonder het eigenlijke doel (dat dan in een van die eilandjes verborgen zit) te hebben bereikt.

Nog moeilijker wordt het als de doolhof 3-dimensionaal wordt uitgevoerd, door middel van bruggen of tunnels, of met paden die soms wél en soms niet toegankelijk zijn.

• Doolhoven in Nederland opnieuw in de belangstelling

Nederland heeft een rijke geschiedenis waar het doolhoven aangaat. Hoewel er in de afgelopen eeuwen vele mooie doolhoven zijn gesneuveld als gevolg van slecht onderhoud of oprukkende woningbouw in steden, zijn er vandaag de dag in Nederland toch nog zo'n 50 doolhoven te vinden. Deze vaak zeer mooie en in goede staat verkerende doolhoven vind je in pretparken, kasteeltuinen, privé-tuinen en openbare parken.

Het lijkt zelfs of doolhoven de laatste jaren opnieuw in de belangstelling staan. Maïsdoolhoven (zie kader) vind je op meer dan 10 plekken in Nederland en België en er zijn zelfs 2 parken ontstaan die geheel geweid zijn aan doolhoven en aanverwante raadsels, in Bakkeveen (Friesland) en Ammerzoden (Gelderland).

Via de site van de Nederlandse Stichting Doolhof en Labyrint vind je wel een doolhof bij je in de buurt.

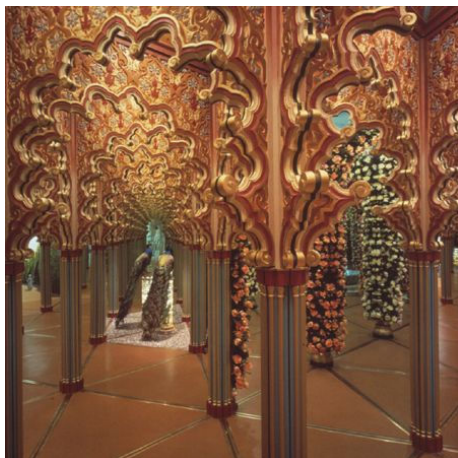
Kreta als basis voor computerspel ?

Misschien had je het al lang door, maar een van de eerste computerspelletjes Pac-Man is een doolhof ! En zelf de meest geavanceerde computerspellen van tegenwoordig hebben vaak een doolhof-structuur waar de hoofdpersoon een weg door moet zoeken. Op het internet 'barst' het van de spelletjes die je kunt spelen met een doolhof of gangenstelsel als belangrijkste uitdaging.

Doolhoven in vele moderne gedaanten en varianten.

• Een doolhof van glas, spiegels, water of licht ?

Waren de oudste vormen van doolhoven ingekerfd in de rotsen, de fantasie van de wereldbewoners kent geen grenzen. Doolhoven en labyrinten zijn en worden gemaakt van stenen en keien, gras, bomen, struiken, schuttingen, staal, houten palen, touwen, water, stro, en ga zo maar door. Eigenlijk kun je een doolhof maken van vrijwel ieder materiaal wat je wilt. Zolang je er maar wanden, of beter gezegd de grenzen van de doolhof mee kunt aangeven is het te gebruiken als doolhofmateriaal.

Om het heel moeilijk te maken, zijn er ook doolhoven bedacht met wanden van glas en spiegels en in een bepaald thema. Het is daarin extra moeilijk om de uitgang te vinden, omdat je niet 'vooruit' kunt kijken en de doolhof door alle spiegels tientallen keren groter lijkt dan het in werkelijkheid is.

Het spiegellabyrint in Luzern bestaat sinds 1986 en is opgebouwd uit 90 spiegels in de stijl van het Alhambra (Granada).

Ook het lopen van een doolhof in het donker (écht donker, dus niet bij maanlicht) of geblinddoekt, is een speciale belevenis want dan moet je de weg terugvinden op basis van je gevoel en je geheugen.

• Opleving van doolhoven

Sinds een aantal jaren staan doolhoven en labyrinten weer volop in de belangstelling. Velen bedenken varianten in uitvoering en materiaal op de aloude patronen. Echte doolhoven worden permanent aangelegd in pretparken of tuinen, of tijdelijk in de vorm van maïsdoolhoven.

Maar het meest gebruikt (hoewel bijna ingehaald door de computer) is de eenvoudige doolhof op een stukje papier, dat je gewoon met een pen 'loopt'.

Een labyrint in mysterieuze sfeervolle verlichting.

! Meer Informatie !

Internet is natuurlijk de meest aangewezen plaats om meer te weten

te komen over doolhoven en labyrinten.

Enkele interessante url's:

www.doolhoven.nl: **site van de Nederlandse**

Stichting doolhof en Labyrint;

www.doolhovenier.nl: **Nederlands enige**

doolhovenier;

www.mazemaker.com: **Adrian Fisher, de**

Engelse doolhofdeskundige;

en <http://nl.wikipedia.org/wiki/Labyrint>: **als**

ingang voor nog meer doolhofinformatie.

Het computerspel Pac-man uit 1980 is de 'oerversie' van de zogenaamde dwaalspellen. Eigenlijk zijn alle avonturensporten op de PC gebaseerd op het uitgangspunt van een zoektocht door een doolhof. Of dat nou door de jungle, een gebouw of in een oorlogsgebied is. De speler van het spel moet zijn weg zoeken naar een doel of naar de uitgang.

Doolhoven, kunst en film

Doolhoven en labyrinten zijn al eeuwen een bron van inspiratie voor kunstenaars. Op vele schilderijen, etsen en illustraties zien we doolhoven terug.

Ook in de film is een doolhof een geliefd onderwerp. In vele films verdwalen de hoofdrolspelers in labyrinten, gangenstelsels, gebouwen met spiegels of glas. Het meest bekend is de film Labyrinth (wat overigens weer geen labyrint, maar een doolhof is) met David Bowie in de hoofdrol.

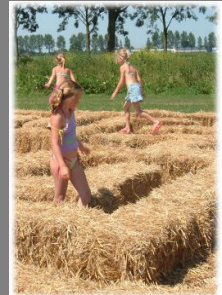
Een absolute aanrader voor als je van avonturenfilms en van doolhoven houdt.

Hou je van wat spannenders? Kijk dan eens naar 13 Ghosts, een echte horror-film in een glazen 'doolhuis'.

Bezoek een maïsdoolhof deze zomer!

Sinds enkele jaren zijn tijdelijke doolhoven gemaakt in een maïsveld in opkomst. Ook in Nederland zijn er jaarlijks op verschillende plaatsen maïsdoolhoven te vinden, vaak gecombineerd met andere attracties of soorten doolhoven.

© tekst: Ruud Haak, doolhovenier te Emmen